

АНОТАЦІЯ

Грек О. «Місцеві бюджети: становлення, проблеми та перспективи розвитку»

кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавра, 7.03050801

«Фінанси та кредит»

Одеський національний економічний університет, м. Одеса, 2019 рік .

Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є процес формулювання місцевих бюджетів та їх розвиток.

У роботі розглядаються теоретичні основи місцевих бюджетів. Розкривається практика та проблематика функціонування місцевих бюджетів в Україні. Пропонуються перспективи розвитку місцевих бюджетів в умовах децентралізації.

Ключові слова: місцевий бюджет, доходи місцевих бюджетів, видатки місцевих бюджетів, міжбюджетні трансферти, децентралізація.

ANNOTATION

Hrek O. "Local budget: formation, problems and prospects of development"

Qualifying work on obtaining a bachelor's degree in the specialty 7.03050801 "Finance and Credit"

Odessa National University of Economics, Odessa, 2019.

Final work consists of three sections. The object of study is the process of formulating local budgets and their development.

The work contains theoretical foundations of local budgets. The practice and problems of functioning of local budgets are revealed in Ukraine. The prospects for the development of local budgets under decentralization are proposed.

Keywords: local budget, revenues of local budgets, expenditures of local budgets, intergovernmental transfers, decentralization.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	6
1.1. Історичні передумови становлення та розвитку місцевих бюджетів.....	6
1.2. Економічна сутність та призначення місцевих бюджетів.....	11
1.3. Роль місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку територій.....	16
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА ТА ПРОБЛЕМАТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ	21
2.1. Особливості формування доходів місцевих бюджетів.....	21
2.2. Тенденції видатків місцевих бюджетів.....	39
2.3. Діагностика стану фінансової самодостатності місцевих бюджетів.....	48
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	56
3.1. Застосування зарубіжного досвіду щодо впровадження фінансової децентралізації у вітчизняну практику місцевого самоврядування.....	56
3.2. Вектори розвитку місцевих бюджетів в умовах децентралізації....	62
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74

ВСТУП

Актуальність теми полягає в тому, що важливою передумовою побудови демократичної держави є фінансова незалежність органів місцевого самоврядування. Поряд з тим, одним з основних питань, яке постає на сучасному етапі розвитку місцевих громад, є пошук шляхів удосконалення механізму формування доходів місцевих бюджетів, активізація резервів їх збільшення, а також підвищення ефективності видатків місцевих бюджетів.

В умовах обмежених фінансових ресурсів та недостатності надходжень на рівні Державного бюджету, окремої уваги заслуговує пошук та виявлення потенційних резервів збільшення фінансових ресурсів для забезпечення виконання функцій місцевими органами влади, що дасть можливість більш повно задовольняти потреби громади певної території.

Діюча система акумулювання доходів бюджетної системи України характеризується низьким рівнем частки власних доходів місцевих бюджетів, що відображається у нарощуванні обсягів міжбюджетних трансфертів. Як наслідок, значно знижується та не використовується дійсний фінансовий потенціал відповідної території, що, безпосередньо, є стримуючим фактором перетворень у державі на шляху до децентралізації. За таких умов гостро стає проблема побудови такої моделі формування доходів місцевих бюджетів, яка давала б змогу усунути диспропорції бюджетної забезпеченості окремих територій, знижувала напругу міжрегіональних фіскальних відносин та підтримувала ефективність бюджетної системи.

Проблематика фінансового забезпечення місцевих бюджетів знаходиться в колі наукових інтересів вітчизняних вчених та економістів, зокрема О.П. Кириленка, С.А.Буковинського, В.І.Кравченка, І.О.Луніної, В.М.Опаріна, І.Я.Чугунова, О.Д.Василика, І. С. Волохової та ін. На сьогоднішній день у зв'язку з бурхливими змінами в економічній сфері потребується подальше визначення щодо ролі самостійності місцевих бюджетів для розвитку окремих територій.

Метою роботи є розкриття особливостей формування доходів та видатків місцевих бюджетів та розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності формування доходів та видатків місцевих бюджетів в умовах децентралізації.

Вказана мета обумовлює вирішення таких завдань:

- вивчити передумови виникнення і етапи розвитку місцевих бюджетів;
- розкрити економічну сутність місцевих бюджетів;
- обґрунтувати роль місцевих бюджетів у соціально-економічному розвитку територій;
- розглянути особливості формування доходів місцевих бюджетів;
- визначити тенденції видатків місцевих бюджетів;
- провести діагностику стану фінансової самодостатності місцевих бюджетів;
- розглянути зарубіжний досвід щодо впровадження фінансової децентралізації у вітчизняну практику місцевого самоврядування;
- запропонувати вектори розвитку місцевих бюджетів в умовах децентралізації.

Об'єктом дослідження є процес формування доходів та здійснення видатків місцевих бюджетів.

Предметом дослідження є економічні відносини з приводу формування, розподілу та використання місцевих бюджетів.

Інформаційну базу дослідження складають законодавчі та нормативно-правові акти з питань фінансів, бюджету, оподаткування; звітні дані Міністерства фінансів України і Державного казначейства України; статистичні матеріали Державного комітету статистики України; аналітичні матеріали групи фіскального аналізу при Комітеті Верховної Ради України з питань бюджету; матеріали, опубліковані в рамках Програми сприяння парламенту України.

Для виконання поставлених задач використовувалися діалектичний, емпіричний та логічний методи наукового пізнання при дослідженні сутності місцевих бюджетів, статистичні методи для здійснення моніторингу та виявлення

основних тенденції розвитку місцевих бюджетів, зокрема: методи динамічних порівнянь та графічного зображення кількісних величин, групування та математичного моделювання.

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Обсяг основного змісту роботи складає 71 сторінки, містить 10 рисунків та 9 таблиць. Список використаних джерел складається зі 74 найменувань на 7 сторінках.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити низку висновків теоретичного та науково-практичного характеру, які відображають вирішення завдань роботи відповідно до поставленої мети.

1. Вивчення передумов виникнення і етапів розвитку місцевих бюджетів показало, що бюджетна історія України розпочалась ще з Київської Русі і на сьогодні бюджетна система України об'єднує близько 13,3 тис. самостійних бюджетів.

2. Визначено, що місцевий бюджет, з одного боку, видається інструментом реалізації владних повноважень у межах певної територіальної одиниці, з іншого – є потрібною ланкою суспільного перерозподілу для найбільшого задоволення зацікавлень громадян у ході економічних взаємовідносин та політичної взаємодії.

3. Доведено, що одним з головних чинників посилення ролі місцевого самоврядування є децентралізація державної влади, яка зводиться до реформування бюджетної системи у напрямку формування усіх її ланок як автономних і фінансово спроможних виконувати прийняті бюджетні повноваження.

4. Аналізуючи доходи місцевих бюджетів, можна виділити факти: тенденція видатків для забезпечення функціонування бюджетних установ соціально-культурної сфери; зростання ролі доходів місцевих бюджетів у перерозподілі ВВП; зниження частки трансфертів після прийняття закону у 2014 році; зросли податкові надходження, а найбільшу частку займає ПДФО; зростання обсягів надходжень єдиного податку.

Таким чином, від ефективності побудованої системи формування коштів місцевих бюджетів залежить ефективність функціонування усієї бюджетної системи, що забезпечує соціально-економічний розвиток країни.

5. Аналізуючи видатки місцевих бюджетів, задля їх ефективності має включатись: моніторинг результативності видатків, підвищення якості

оперативного управління фінансовими ресурсами, недопущення фактів неефективного використання бюджетних коштів, забезпечення своєчасного фінансування видатків, пошук шляхів посилення соціальної, стимулюючої та регулюючої ролі податків.

6. На сьогодні існуюча в Україні модель міжбюджетних відносин є неефективною у зв'язку з наявністю таких проблем, як посилення диспропорцій у соціально-економічному розвитку регіонів, недостатня фінансова забезпеченість місцевих бюджетів, їх значна залежність від фінансової допомоги з боку держави, неузгодженість інтересів органів державної влади та місцевого самоврядування, незацікавленість місцевих органів влади в нарощуванні власних доходів і розвитку територій.

7. Встановлено, що процеси євроінтеграції та децентралізації вимагають проведення глибинних економічних реформ, розв'язання проблем територіального розвитку. Регіональна політика орієнтована на розвинене місцеве самоврядування, на активні територіальні громади, що найбільше узгоджується зі світовим досвідом державного регулювання розвитку територій і відповідає сучасним запитам суспільства, соціальним потребам та ресурсним можливостям регіонів. При цьому світовий досвід розмежування владних повноважень і фінансових ресурсів за рівнями бюджетної системи може стати основою для досягнення стійкого економічного розвитку та надання населенню доступних і якісних послуг.

8. Визначено, що шляхи покращення формування та виконання місцевих бюджетів України полягають у:

- забезпеченні бюджетної автономії та фінансової самостійності місцевих бюджетів;
- необхідності установлення дострокових нормативів відрахувань від регулюючих податків для всіх регіонів;
- розширенні переліку неподаткових платежів, які запроваджуються за рішенням місцевих рад;

- удосконаленні практики сплати податку на нерухомість, який є потенційним джерелом диверсифікації доходів місцевих бюджетів в Україні;
- підвищенні ролі органів місцевого самоврядування та податкової служби у легалізації доходів місцевих підприємців;
- підвищенні результативності управління об'єктами власності, що перебувають у підпорядкування органів місцевого самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. – К.: Вікар, 1996. – 64 с.
2. Нікітіна Л.О. Правові засади формування місцевих бюджетів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Л.О. Нікітіна. - Ірпінь – 2004. – 19с
3. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: Навч. посіб. / Пасічник Ю.В. – К.: Знання-прес, 2002. – 495 с
4. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України : У 6 т. / Редкол.: М.Я. Азаров (голова) та ін. – К.: НДФІ, 2004 – Т. 5: Реформування міжбюджетних відносин і зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування / М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, В.Г. Бодров та ін. – 2004. – 400 с.
5. Музика О.А. Доходи місцевих бюджетів за українським законодавством: Монографія. / Музика О.А.. – К.: Атіка, 2004. – 344 с.
6. Бліщук К. М. Державні та місцеві фінанси. Бюджетний процес: навч. посіб./ К. М. Бліщук, Л. Р. Михайлишин. - Львів: ЛРУДУ НАДУ, 2010. - 176 с.
7. Федосов, В.М. Сутність і проблематика бюджетування: українські реалії [Текст] / В.М. Федосов, Т.С. Бабич // Фінанси України. - 2008. - №1. - С. 3-23.
8. Попов В. М. Роль місцевих бюджетів у забезпеченні розвитку регіонів / В. М. Попов, Н. І. Малімон // Наукові записки. – Кіровоград : КНТУ, 2015. – Вип. 18. – С. 64-71.
9. Вишняков С.В. Місцеві бюджети / С.В. Вишняков // Фінанси України. – 2001. – №10. – С. 11-16.
10. Вовна Н.І. Наукова парадигма доходів місцевих бюджетів / Н.І. Вовна // Світ фінансів. – 2007. – Випуск 2 (11). – С. 49-62.
11. Мочерний, С.В. Економічна енциклопедія [Текст]: У трьох томах. ТІ / Редкол.: ... С.В. Мочерний (відп. Ред.) та ін. - К.: Видавничий центр «Академія», 200 - 864 с.

12. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України: Навчальний посібник. / В.І. Кравченко. – К.: Знання, КОО, 1999. – 487 с.
13. Павлюк К.В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитної економіки України: Монографія. / К.В. Павлюк. – К.: НДФІ, 2006. – 584 с
14. Карлін М.І. Державні фінанси в транзитній економіці: Навчальний посібник / М.І. Карлін, Л.М. Горбач, Л. Я. Новосад за заг. ред. д.е.н., проф. Карліна М.І. – К.: Кондор, 2003. – 220 с.
15. Василик О.Д. Державні фінанси України: Підручник. / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 608 с.
16. Кириленко О.П. Місцеві фінанси: Підручник. / О.П. Кириленко. – К.: Знання, 2006. – 677 с.
17. Бюджетний кодекс України : від 8 лип. 2010 р. № 2456-VI / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua> .
18. Ціна Держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cost.ua/budget/revenue/>
19. Кужелєв М. О. Концептуальні засади ефективності фінансового забезпечення інноваційного розвитку України / М. О. Кужелєв, М. О. Житар // Економічний вісник університету. – 2015. – Вип. 27(1). – С. 14-18.
20. Бюджетна система: підруч.; [за ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія] – К.; ЦУЛ; Тернопіль: Економ. думка, 2012. – 871 с.
21. Кириленко О.П. Місцеві фінанси [Текст]: навч. посібник / О.П. Кириленко. - Тернопіль: Астон, 2004 - 140 с.
22. Сунцова, О.О. Місцеві фінанси [Текст]: навч. посібник / О.О. Сунцова. - К.: ЦУЛ, 2010.-4 8 8 с
23. Борисов, А.Б. Большой экономический словарь [Текст] Издание 2-е переработанное и дополненное,- М.: Книжный мир, 2009. - 860 с
24. Мочерний, С.В. Економічна енциклопедія [Текст]: У трьох томах. ТІ / Редкол.: ... С.В. Мочерний (відп. Ред.) та ін. - К.: Видавничий центр «Академія», 200 - 864 с

25. Опарін, В.М. Бюджетна система [Текст]: навч. - метод, посібник для самост. вивч. дисц. / В.М. Опарін, В.І. Малько., С.Я. Кондратюк. - К.:КНЕУ, 2000. - 208 с .
26. Ефремов, І.І. Місцеві бюджети та бюджети місцевого самоврядування: проблеми правового визначення / І. І. Ефремова // Форум права,- 2009 - №1. - С. 157-161.
27. Слухай С.В., Здерка Н.Я. Формування доходів місцевих бюджетів у контексті трансформації податкової системи // Фінанси України. – 2006. – № 5. – С. 12-20
28. Лобода Н. О. Податковий кодекс України і оподаткування доходів фізичних осіб: контекстуальний аналіз / Н. О. Лобода // Економічні науки. – 2013. – Вип. 10 (1). – С. 113–119.
29. Вовна Н. Наукова парадигма доходів місцевих бюджетів / Н. Вовна // Світ фінансів. – 2007. – Вип. 2 (11). – С. 49–62
30. Буковинський С. До питання модернізації державних і місцевих фінансів / С. Буковинський // Світ фінансів. – 2012. – Вип. 2. – С. 188–193.
31. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://cost.ua/budget/revenue/>
32. Степанюк І.Б. Удосконалення механізму фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування /І.Б.Степанюк //Фінанси України. – 2013. – №2. – С.71–82.
33. Податковий кодекс України : від 02.12.2010 р. № 2755-VI ; поточна редакція від 11.10.2011 р. на підставі 3741-17 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — (Офіційний веб-сайт Верховної Ради України). — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/lncgi?nreg=2755-17>.
34. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 червня 1997 р. № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97>
35. Батажок С. Г. Доходи місцевих бюджетів як основа фінансової незалежності органів місцевого самоврядування / С. Г. Батажок // Формування ринкових відносин в Україні. - 2016. - № 2. - С. 86-91.

36. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2008. 496 с.
37. Місцеві фінанси: навч.-метод. посіб. для самост. вивчення дисципліни / М. А. Гапонюк, В. П. Яцюта, А. Є. Буряченко, А. А. Славкова. – К. : КНЕУ, 2002. – 184 с. – Режим доступу : <http://ukrkniga.org.ua>.
38. Василик О. Д. Державні фінанси України : підручник / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К. : Центр навч. літ., 2003. – 608 с.
39. Легкоступ І. І. Теоретичні та практичні аспекти видатків місцевих бюджетів України в сучасних умовах / І. І. Легкоступ // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – № 2. – С. 22-26.
40. Огінська А. Ю. Роль видатків бюджету на соціальний захист у реалізації соціальної політики держави [Текст]/ А. Ю.Огінська // Наука й економіка. – 2014. – № 2 (34). – С. 11-16.
41. Мельник А. Ф. Муніципальний менеджмент / А. Ф. Мельник. — К. : Знання, 2006. — 420 с.
42. Про затвердження Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету та Інструкції щодо застосування класифікації кредитування бюджету: Наказ Міністерства фінансів України від 12.03.2012 р. № 333 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
43. Спіфанов А.О. Бюджет і фінансова політика України: [Навч. посібник] / А.О. Спіфанов, І.В. Сало, І.І. Д'яконова. – К.: Наукова думка, 1997. – 304 с.
44. Кириленко О.П. Місцеві фінанси: [Підручник] / О.П. Кириленко. – К.: Знання, 2006. – 677 с.
45. Ганущак Ю.С. Адмінреформа, бюджетний аспект / Ю.С. Ганущак [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.irf.kiev.ua
46. Державна казначейська служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua>
47. Бондарук Т.Г., Бондарук І.С., Бондарук О.С. Переваги, позитивні наслідки та ризики бюджетної децентралізації / Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. 2016. № 3. С. 38–48.

48. Бондарук Т.Г., Бондарук І.С. State regulation of financial support of municipal authority under decentralisation conditions. Науковий вісник Полісся. 2017. № 4(13). Ч. 1: Міжнародна науковометрична база Web of Science.

49. Закон України «Про співробітництво територіальних громад» від 17.06.2014 № 1508–VII. URL: [http:// zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1508-18/card6#Public](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1508-18/card6#Public).

50. Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е. та ін. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / Швейцарсько- український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». К.: Софія, 2012. 128 с.

51. Територіальна громада як базова ланка адміністративно-територіального устрою України: проблеми та перспективи реформування. К.: НІСД, 2016. 61 с.

52. Болух, М.А. Аналіз фінансово-господарської діяльності бюджетних установ [Текст] / М.А. Балух – Київ : КНЕУ, 2008. – 344 с.

53. Нехайчук Д.В. Кризь призму зарубіжного досвіду проведення адміністративно-територіальної реформи: новітні виклики вітчизняного сьогодення. Держава та регіони. 2014. № 3. С. 34–39.

54. Серьогіна Т.В. Адміністративно-територіальна реформа як складова децентралізації влади в Естонській Республіці. Public administration aspects. 2015. № 4. С. 36–44.

55. Стежар Т. Децентралізація: Уроки Естонії для України. УНІАН. 2015. 31 січня. URL: [http:// decentralization.unian.ua/1038703-detsentralizatsiya-uroki-estoniji-dlya-ukrajini.html](http://decentralization.unian.ua/1038703-detsentralizatsiya-uroki-estoniji-dlya-ukrajini.html).

56. Янг Д. Місцеве самоврядування в країнах Скандинавії та Балтії. URL: <http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/Misceve-samovryaduvannya-v-krayinah-Skandiinaviyi-ta-Baltiyyi.pdf>.

57. Бусол О.Ю. Зарубіжний досвід проведення реформ з децентралізації у контексті фінансового регулювання місцевого самоврядування. Громадська думка про правотворення. 2016. № 8. С. 8–16.

58. Осипенко С. О. Місцеві бюджети в умовах децентралізації фінансових ресурсів: дис. ... кандидата економ. наук: спец. 08.00.08/ С. О. Осипенко. – М., 2016. – 233 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.dgma.donetsk.ua/docs/наука/vcheni_rady/12.105.03/35dis1.pdf
59. Волохова І. С. Удосконалення міжбюджетних відносин в Україні / І. С. Волохова // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць / за ред. М. І. Зверякова. - Одеса: ОДЕУ, 2001. – №10. – С. 162-167.
60. Волохова І. С. Міжбюджетні відносини в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія/ І. С.Волохова. – Одеса: Атлант, 2010. – 233 с.
61. Ібрагімов М.Р. Земельне оподаткування: теоретичні постулати та фіскальні реалії в Україні // Вісник Харківського економічного університету. – 2009. - №9. – С.17 – 23
62. Дем'яненко М. Земельний податок у механізмі земельних відносин / М.Дем'яненко // Вісник аграрної науки. – 2007. – №10. – С.3-10.
63. Москаленко А. Земельне оподаткування: історія, методологія, практика / А. Москаленко // Регіональна економіка. – 2011. – № 4. – С. 112–116.
64. Заяць В. М. Роль платежів за землю у формуванні місцевих бюджетів / В. М. Заяць // Фінанси України. - 2006. - № 10. - С. 32-39.
65. Меуш Н.В. Проблеми місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації. Теорія та практика державного управління. 2017. № 4(59). С.1–6.
66. Розвиток бюджетної децентралізації в Україні : наукова доповідь / за ред. д-ра екон. наук І.О. Луніної; НАН України, ДУ «Ін.-т екон. та прогнозув. НАН України». К., 2016. 70 с.
67. Сухарська Л.В. Правове регулювання фінансового забезпечення розвитку територіальних громад в Україні в умовах бюджетної децентралізації. Державне управління та місцеве самоврядування. 2016. № 3. С. 144–151.
68. Слободянюк Н.О., Коніна М.О. Проблеми формування дохідної частини місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації. Економіка і суспільство. 2016. Випуск 2. С. 611–616.

69. Скупченко Д.О. Нормативно-правове забезпечення розвитку територіальних громад в Україні. Теорія та практика державного управління. 2017. № 2. С. 1–7.

70. Децентралізація: місцеві бюджети 159 об'єднаних територіальних громад. – Фінансово-аналітичні матеріали, 2016. – 308 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/Monitoriing_OTG.pdf

71. Кремень, О. І. Фінанси [Текст] : навч. посіб. / О. І. Кремень. - К. : Центр учбової літератури, 2015. - 416 с.

72. ГОБ Гендерний бюджетний аналіз програм, які фінансуються з державного та місцевих бюджетів / О. Б. Г. – Київ, 2016. – 89 с.

73. Клатцер Е. Гендерно-орієнтоване бюджетування: аналіз програм, які фінансуються з бюджету, з позиції гендерної рівності / Е. Клатцер, Т. Іваніна. – Київ, 2016. – 35 с.

74. Децентралізація: все ще в рошуках рецептів року // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/economics_of_regions/decentralizaciya-vse-sche-v-poshukah-receptiv-.html